

Andliga sånger i radio – reaktioner på en utmaning

Guds Frid!

Som avgjord kristen, vill jag först framföra min syn på ert program. Eftersom min arbetstid börjar kl 1/2 10 har jag tillfälle att lyssna till den andliga sångkvarten varje morgon. Vad jag tycker är värdefullast att lyssna till är friska väckelsesånger samt gamla fina läsar-sånger. Det är vackert men framför allt uppbyggande att lyssna till. Man kan riktigt uppleva någon strof, som en solstråle i det inre, som man värms av hela dagen... Man känner behov av detta varje dag, får man det inte, utan det blir ett sådant program som det ni just vill ha våra synpunkter på, då måste jag ärligt tala om att jag känner mig lite besviken. Tack för ordet.

Det här brevet skrevs närmast som en reaktion på ett mycket blandat program med andliga sånger av L. Å. Lundberg, Homilius, Hovland och Bach. Det sammanbindande temat var "Tacksamhet". Brevet är typiskt som ett uttryck för en vanlig reaktion från en stor del av lyssnarskaran av andliga sånger i Sveriges Radio (SR). Under förutsättning att de sånger som sänds är av det gamla välkända slaget blir programmet till stor uppbyggelse och i motsatt fall infinner sig en känsla av besvikelse: "Jag har satt på radion för att höra andliga sånger men så får man höra musik som man inte begriper sig på."

Dessvärre har jag gjort många besvikna på samma sätt under den tid jag fungerat som en slags disk-jockey för onsdagssändningarna av andliga sånger i SR. Men eftersom jag också fått ett inte obetydligt

positivt gensvar för den mera seriösa linje jag hållit har jag frimodigt fortsatt att hävda den.

SR har tagit fasta på populariteten av det lättare slaget av andliga sånger och utbudet av program med den typen av sånger har ökat med åren. För några år sedan sändes andliga sånger 10 min. före morgonandakten varje vardag förutom en del populära veckoserier, t.ex. Per Lindfors önskeprogram under sextiotalet. De senaste åren har sändningstiden utökats till 15 min. varje vardag på särskild tid, vanligen 8.45 till 9. I år, 1974, kan statistiska kontoret på SR meddela att P1 varje vecka sänder sammanlagt 110 min. under rubriken andlig sång. (Onsdagsprogrammet "Det finns en väg" ligger under en annan rubrik numera.) Dessutom planeras ett P3-program med andliga sånger, "Aktuell kristen musik". TV sänder då och då mycket uppskattade program med samma typ av musik.

Lyssnarunderlaget är stort. Ett stickprov i första veckan i december 1973 visar att mellan 225 000 och 300 000 personer lyssnar till morgonsändningarna av andliga sånger varje dag.

Eftersom SR har prioriterat den "lätta" religiösa musikstilen i dessa program under rubriken andliga sånger har begreppet andlig sång med tiden blivit synonymt med just den stilen. Folke Bohlin har varit inne på den tanken i artikeln "Andliga sånger" i den nya upplagan av Sohlmans musik-

lexikon. Han skriver: "Den betydelse man i vår tid inlägger i begreppet a. s. har sannolikt i hög grad bestämts av innehållet i den stora mängd radioprogram med rubriken a. s. Till de oftast hörda sångarna i detta sammanhang hör Einar Ekberg, Arthur Eriksson, Göran Stenlund och Jan Sparring." Radions distribution av denna musik har givetvis som bakgrund den oerhörda och ofta kommersiellt styrda produktionen av andliga sånger på grammofonskivor. Produktionen har i största utsträckning skett på initiativ av de frikyrkliga samfundet där f.ö. begreppet "andliga sånger" har gammal hävd sedan väckelsestiderna under 1800-talet.

Av de sånger som sänds under rubriken "andliga sånger" är de flesta också av det slag som i grammofonarkivet på SR katalogiseras under "lätta exekutörer". Med termen "lätt" avses lätt underhållningsmusik bl.a. av den typ som förekommer i P3. (Man kan tycka att det är paradoxalt att något som är så seriöst som kristen tro — också när den besjungs — i detta sammanhang katalogiseras tillsammans med hela schlagerindustrins dubiösa produktion.) Mot de lätta exekutörerna står i grammofonarkivet de "seriösa" — fast gränserna ibland av naturliga skäl är flytande. Naturligtvis förekommer andliga sånger också under seriösa exekutörer men då är det fråga om musik av de etablerade tonsättarna i musikhistorien. Bachs "Geistliche Lieder" hör självklart hit för att ta ett klart exempel. Någon klar definition av vad som rimligen kan avses med en andlig sång finns inte på grammofonarkivet, av naturliga skäl.

Att begreppet andlig sång i många människors medvetande har blivit synonymt

med de "lätta" andliga sångerna har jag själv erfarit genom de lyssnarreaktioner jag erhållit.

År 1970 började Växjö alternativt med Jönköping att sända ett program med andliga sånger under rubriken "Det finns en väg". Programmets namn syftar inte på den fina Niensensången till Grundtvigs text "Det finns en väg, som världen icke känner. / En livets väg blott känd av Jesu vänner." Programtiteln har i stället en allmänt from innebörd och enligt dess uppfinnare skall man supplera "Det finns en väg till tro, förtröstan" e.dyl. I varje fall blev programmet i början icke till arten skilt från de övriga andliga sångprogrammen, som sändes. Den lätta stilen med stark slagsida åt frikyrklig sång dominerade helt.

När jag sommaren 1972 övertog programserien beslöt jag mig för att vidga begreppet andliga sånger till att omfatta all sång oavsett stil bara den uppfyllde kravet "andlig". Att begreppet andlig i det här sammanhanget har en mycket specifik betydelse är uppenbart. Det måste nämligen ges sin innebörd utifrån Ef. 5: 18—19: Drick er inte druckna av vin, det leder till utsvävningar. Nej, låt Anden uppfylla er. Tala till varandra med psalmer, lovsånger och andliga visor, sjung och spela i edra hjärtan inför Herren! Att ordet "andliga" kan underförstås också till "psalmer" och "lovsånger" även om det sakligt endast hör till "visor" synes mig tydligt av sammanhanget. Mot detta att låta fylla sig med vin står ju att fylla sig med helig Ande. Heinrich Schlier utlägger efesierstället på följande sätt: "Dieser Heilige Geist kommt den Menschen zu im Gottesdienst der Kirche . . . 'indem ihr

zueinander redet mit Psalmen und Hymnen und Liedern des Geistes' (V. 19a). Diese verschiedenartigen Bezeichnungen für die vom Heiligen Geist gewirkten und den Heiligen Geist wirkenden Gesänge sind noch kaum differenziert. Ihre unwillkürliche Häufung lässt nur die Fülle der Lieder im Gottesdienst erkennen." Om man vill kan man se uttrycket andliga sånger som en sammanfattande benämning på alla de slag av sånger som förekommer och förekommit i den kristna församlingen och speciellt i gudstjänsten där Anden verkar — därav just uttrycket 'andliga' sånger: psaltarsånger, kristna hymner i psalmernas form, sånger i friare stil.

Rent sakligt fanns det alltså ett gott försvar för vad jag företog mig sommaren 1972 och i fortsättningen i SR, f.ö. med den religiösa avdelningens goda minne. (Det är under den och inte under musikradion som sändningarna sorterar.)

De ca 300 000 lyssnarna till "Det finns en väg" fick andliga sånger av många sorter: andliga folkvisor och koralvarianter, musik från andra kyrkor och länder, koraler, psalmer, gudstjänstmusik (olika tonsättningar av ordinarier), musik av de stora kompositörerna o.s.v. Anden har sannernligen verkat frikostigt bland oss!

Reaktionerna lät inte vänta på sig. Högen av klagobrev växte. Vad man reagerade mot var stilen på sångerna. Det var inte "andliga" sånger!

En ung fru från Gislaved skrev:

"Är det möjligt att få höra *andliga sånger* på onsdagarna? Jag tror att programmet heter *andliga sånger* och jag är så trött på alla tråkiga koraler ni spelar. Tacka vet jag NN som hade programmet

före Er. Han hade verkligen förstått sin uppgift rätt."

"Vi (i Örebro) som tycker om att höra glada sånger" skrev en novemberdag:

"Vore tacksamma om vi nästa onsdag kunde få litet andliga sånger, vi är ej glada i psalmer och mässor, det är så uråldrigt och tråkigt man måste se framåt och njuta av livet det är så kort. Det finns en väldigt vacker sång som heter 'nära dig', 'Änglaskaran där' . . ."

Ett annat brev ger tydligt uttryck för vad man vill höra också på onsdagar:

"Varje morgon sitter vi en del medelålders fruar för att vid kaffet samtidigt lyssna på de andliga sångerna och jämför samtidigt hurusom en del alltid, oftast i allafall har härliga, förstående sånger. Vi var alla ense om att era program var rakt ingenting med . . ." Vad ville man höra då? "Låt oss få lite bättre även från Växjö och med herr röster och ej "pipiga" damröster så ofta. En fyllig enkel mansröst är härlig att höra. De mest uppskattade är väl tror vi Arthur Eriksson, Jan Sparring, Göran Stenlund, Rolf Björling . . ."

Intressant och talande är att dessa seriösare sånger ö. h. icke uppfattades som andliga. Själv kom jag att uppfattas som — med frikyrklig terminologi — en "ofrälst" människa. Ett typiskt utslag för detta är följande brev:

"Lyssnade till programmet som S. B. presenterade den 6-2-73" (och som innehöll musik av Wennerberg, Dandrieu förutom sv. ps. 32 spelad av klockspel och sjungen av Växjö Motettkör samt ett gregorianskt Nunc Dimittis på svensko). "Har Ni ingenting annat att bjuda på? Sådant där torrt är ingen intresserad av. Slog över på 3:an där Bibbi och Pekka hade sitt

program. Där spelade Frälsningsarmén 'Jag styr mot Kaanans kust' . . ." Undertecknat: "En som vill ha något till själen. Tror Ni på Gud förresten?"

En alldeles liknande reaktion fick jag i september 1972 efter ett Alice Babs-program med Mozart. Bara några minuter efter det att programmet avannonserats ringde telefonen. Sällan har jag mött en mer oresonlig vrede. Telefonluren föreföll med ens glödande. "Detta är inte andliga sånger . . . Det är konsert . . . Vi vill höra psalmer! (Och i förbifarten:) Och neger-skrammel förekommer också i de här programmen. Kyrkoadjunkten borde läsa Bibeln . . ."

Min brist på evangelisatoriskt nit påtalas av en lyssnare i Tärnköping:

"Brukar nästan varje dag lyssna på andliga sånger och har förut tyckt att de varit bra program. Men nu några *onsdagar* har de varit hemska med dessa skriande och hojtande kvinnor med folkvisor, och mäsor och moll, vill man höra sånt kan man lyssna på program 1 kl. 9. Varför inte ta just denna kvart och passa på och föra ut evangelium i ord och ton så folk hör och begriper ord och innehåll. Jag har flera gånger skrivit och önskat höra Jubelkvartetten sjunga 'Jag är ej ensam' men den tycks inte duga att spela i radio? Kanske orden hörs!"

Det får snart räcka med brevcitaten nu — anklagelsepunkterna är sig tämligen lika. De gäller, förutom högdragenhet (spelar för många *utländska* sånger) och spridande av katolikpropaganda ("det räcker med den lutherska villfarelsen"), just *sångernas brist på andlighet*. "Vi vill protestera emot dina radioprogram, så kallade *andeliga sånger* . . ." Det är med

andra ord den allmänna inställningen att programmet är felrubricerat. Ska rubriken hålla vad den lovar så måste jag uppfylla vissa bestämda villkor: "Låt oss få höra regela sånger och av verkliga sångare och ej bara det slag som ni sänder, döträkinga . . . Bättra er! Bli lika de andra [sc. presentatörerna] som alla är klanderfria tack vare deras val av sånger och sångare."

Reaktionerna speglar riktigheten av vår tes: andliga sånger betyder i många människors medvetande sånger i lätt stil företrädesvis sjungna av soloröst och (helst) av en "fyllig mansröst". Radion och gramfonindustrin har verksamt bidragit till just den innebörden i begreppet.

För växjöredaktionens del kom detta att betyda att vi efter ett års sändningar av "Det finns en väg" med tyngdpunkten lagd på den seriösa andliga sången fann oss föranledda att ändra rubriceringen till "andlig musik". Ändringen skedde hösten 1973 och protesterna har alldeles avgjort minskat efter ändringen även om de inte helt har upphört.

Avslutningsvis noterar jag i tacksamhet två ting.

Det första gäller att så många positiva reaktioner på programmets utformning nått oss på olika sätt. SR tar ju verkligen hänsyn till lyssnarreaktioner. Radions programpolitik är att betjäna avnämarna med vad de vill ha mer än att fostra folket i en viss riktning. Det är åtminstone en princip som med större eller mindre framgång eftersträvas. Under sådana premisser måste man naturligtvis godta att radion sänder mer lätta andliga sånger än seriösa — folk i allmänhet vill ha det så. Att ändra på SR:s premisser torde vara svårt hur gärna man än vill det. Lyssnarnas möjlighet är

— och det är en möjlighet som inte får underskattas — att ställa krav på radions programutformning. Om kraven kommer från tillräckligt många har de god chans att beaktas. Att skriva och ringa till SR är kanske en mindre hopplös uppgift än många tror.

För det andra ser det ut som om SR i fortsättningen tänker göra allvar av att det verkligen finns ett lyssnarunderlag för seriös andlig sång. I skrivande stund finns det gott hopp om att den seriösa linje som inslagits i och med "Det finns en väg" på något sätt ska få en fortsättning. För

många blir detta en källa till mycket stor glädje. Ingrid i Ö-vik är en av många:

"TACK för stilen på sångerna i 'Det finns en väg'. — Det är inte ofta man får höra kristen sång av den s. k. tyngre, som många tycker svårare stilen. Det gick lätt under studietiden i Stockholm, med alla kyrkor och deras musikliv, men inte nu här i Norrland, där dessutom de flesta helger och kvällar är bokade för arbete, när dessutom skivspelare inte är en ekonomisk möjlighet än på länge . . ."

Sören Bolander